

תורה ומצוות - היחס בין לימוד תורה ועשיית מצוה

הקדמה

תרי"ג מצוות נתנו למשה מסיני, ובהן רמ"ח מצוות עשה. כשמגיעים למצב בו מונחות לפנינו שתי מצוות, אזי אם יש חומרא מיוחדת במצוה מסוימת נעדיף לקיימה ע"פ האחרת וכשאין חומרא מה שירצה האדם יעשה ("מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה", חולין קמא ע"א). אמנם משעה שהחל לעסוק במצוה אחת, נפטר ממצוה אחרת שבאה לידו לאחר מכן (אף אם השנייה חמורה מהראשונה, ריטב"א סוכה כה ע"א), משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

אחת ממצוותיה של תורה היא לימוד התורה, וכמו שמנו אותה הרמב"ם והחינוך במנין המצוות, והוזכרה במשנה וגמרא קידושין (כט ע"א-ל ע"ב) ועוד מקומות. לגבי מציאות של מפגש בין לימוד תורה לשאר מצוות מצינו דין מיוחד שמופיע בגמרא במועד קטן (ט ע"ב):

כתיב "יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה" [שתבטל כל חפצין בשביל שתעסוק בתורה. רש"י], הא חפצי שמים ישוו בה [כלומר אם יש לך לעסוק במצוה תבטל ת"ת ועסוק במצוה. רש"י]. וכתיב "כל חפצים לא ישוו בה", ואפילו חפצי שמים לא ישוו בה [מבטל מצוה ועוסק בתלמוד תורה. רש"י]! - כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים וכאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים.

ויש לעיין בדין זה. לגבי הדין של אפשר לעשותה ע"י אחרים, בפשטות דין זה קיים גם בשאר מצוות, שעל האדם להעדיף את המצוה המוטלת עליו, ואדם אחר יעסוק במצוה שניתן לעשותה ע"י אחרים [עיין במאירי שם. אלא אם כן כבר החל לעסוק במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים, ואז נחשב עוסק במצוה].

אך יש להבין מדוע מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים יש להעדיפה על פני ת"ת? האם זה מפני ששאר מצוות חמורות מת"ת, או שיש כאן סיבה אחרת?

במאמר שלפנינו נשתדל לבחון זאת ע"פ השיטות השונות, ולבסוף בסייעתא דשמיא נבחן כמה מצוות פרטיות שהיחס בינם לת"ת קצת שונה.

דרך א - בשיעור מצוות לימוד תורה

נראה שהתירוץ הראשון והמתבקש לשאלה זאת נעוץ בהגדרת שיעור מצוות תלמוד תורה, דהיינו מהי הכמות הנדרשת מאדם מישראל להקדיש ללימוד תורה. והנה בסוגיא זו יש מקום עיון רחב ואין ברצוני להאריך בה כעת, רק נציין למקורות המרכזיים.

בגמרא במנחות (צט ע"ב) נחלקו רבי יוסי וחכמים בפירוש המושג 'תמיד' לגבי לחם הפנים, ומשווה שם הגמרא דין זה לפסוק ביהושע (א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה". וכיון שלשיתת רבי יוסי בנוגע ללחם הפנים "אפילו סילק את הישנה שחרית [מערכות שעמדו שם של לחם הפנים. רש"י] וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום", מדבריו למד רבי אמי ש"אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצוות לא ימוש ספר התורה הזה מפוך".

ונראה שכדברי רבי אמי פסק הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ח): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה.. חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה". ועיין שם בלחם משנה שהסביר שהרמב"ם פסק כדברי רבי אמי הללו, וביאר שם מדוע אין זה סותר את פסקו בעניין סידור לחם הפנים. והוסיף הגהות מימוניות שם בשם הסמ"ג, שבשעות דחוקות ניתן לסמוך על דברי רבי יוחנן שם, שאפילו לא קרא אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש.

נראה שלפי זה ניתן ליישב את הדין הנ"ל של מצוות תלמוד תורה. מצוות תלמוד תורה אינה פחותה משאר מצוות, אלא אדרבה גדולה היא מכולן, כמו שכתב הרמב"ם (שם פ"ג ה"ג): "אין לך מצוות בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן". אך לאחר שקרא אדם קריאת שמע שחרית וערבית או למד מעט, מכאן ואילך שאר לימודו אינו אלא תוספת על החיוב העיקרי, ולכן על אף חשיבותו, מצוה שלא ניתן לעשותה ע"י אחרים קודמת לו, הואיל והיא חובה, בניגוד ללימוד תורה שהרחבה בו אינה חובה אלא מעלה נוספת.

ונראה שמצינו מצוות נוספות דומות לזה, שהחיוב העיקרי מדוד ומספיק אפילו בשיעור קטן, אך המרבה בהם משובח, וכגון המצוה לספר ביציאת מצרים בליל הסדר, להאריך בתפילתו, להוסיף בכבוד שבת וכדומה. וגם במצוות תלמוד תורה כתב הרמב"ם (שם פ"ג ה"ו): "מי שנשא לילו לקיים מצוה זו כראוי לה ולהיות מוכתר בכתרה של תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים... אם הרבית תורה הרבית שכר".

תירוץ זה מתיישב בדברי הרמב"ם, אך נראה שלא כולם יסכימו איתו. הר"ן בנדרים (ה ע"א), על דברי הגמ' שם "דאי בעי פטר נפשיה בקריאת שמע שחרית וערבית", כתב: "מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי מיפטר, שהרי חייב כל אדם ללמוד תורה יום ולילה כפי כוחו". ועיין עוד בדברי הגר"א בשנות אליהו בתחילת מסכת פאה. ועיין עוד בלשון החפץ חיים בפתיחה (עשה יב), ובהערה שם: "צריך להיזהר מאוד שלא יוציא על זה (עסק מחייתו) זמן ליותר מכדי ההכרח האמיתי... מאוד ומאוד צריך להתיישב בזה איזהו הכרח אמיתי שבלתו א"א בשום פנים, והיותר יחרים". ועיין עוד באו"ש (ת"ת פרק א הלכה ב) ובאבן האזל (הלכות מלכים פרק ג הלכה ה) ובדברי אחרונים נוספים שהאריכו בדיון זה.

על כל פנים נראה, שלשיטה זו של החפץ חיים, הגר"א ועוד, לא יתיישב התירוץ הנ"ל, כי לדבריהם התוספת אינה מעלה או הידור אלא חיוב גמור לפי כוחו, וא"כ מדוע תדחה מצוה אחרת את מצוות תלמוד תורה.¹

דרך ב - חשיבות המצוות ביחס לתורה

ניתן ליישב באופן אחר ולומר,² שהערך העיקרי של לימוד תורה הוא מצד מה שלומדים אנו כיצד לעשות את המצוות, וכלשון הכתוב "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", ולכן מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים תדחה ת"ת, משום שביחס אליה התורה היא כמכשיר ומסייע לתכלית שהיא קיום המצוות.

ונראה שהדבר תלוי ביחס בין הסוגיא בקידושין לסוגיא בב"ק. בגמרא בקידושין (מ ע"ב) מובא "וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד, נשאלה שאלה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול. נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול, נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שתלמוד מביא לידי מעשה". ויש להבין מהו 'תלמוד גדול שמביא לידי מעשה' - האם התלמוד גדול או המעשה? נראה שנחלקו בזה הראשונים:

ברש"י בב"ק (ז ע"א) משמע שהמעשה גדול יותר מאשר הלימוד, ולכן עדיף לומר על אדם גדול ש'קיים' את התורה מאשר לומר עליו שרק 'למד' (לעומת ללמד לאחרים, שזו מדרגה

1. אלא אם כן נאמר שגם לשיטתם השיעור של חובת הלימוד הוא כפי היכולת, דהיינו בזמן הפנוי (מההכרח האמיתי), ונגדיר שהמצוות הם חלק מסדר החיים הרגיל של יהודי (דלא גרע מפרנסה), ונמצא שלא נצטוינו לעסוק בתורה בזמן שמוטל עלינו לקיים מצוה, ויש לעיין בזה עוד.

2. עי' בקובץ זה במאמרו של הרב יוסף כהן 'פרנסת חכמים ותלמידיהם מהספקים מסודרים מהציבור' בענין היתר לת"ח להתפרנס מהציבור, ועי"ש עוד בהערתי מדברי אגרות משה. [י.ה.]

אחרת שאין כאן מקומה). ותמהו עליו התוספות שם, שמהגמ' בקידושין עולה שהתלמוד גדול. ויתכן שרש"י ביאר בגמ' בקידושין שהתלמוד גדול וחשוב מאוד לעסוק בו כיון שבלעדיו לא יוכל לעשות, אך סוף סוף התכלית העיקרית היא המעשה. וכן נראה שסברו היש מפרשים בתוספות בקידושין שם, שאדם שעדיין לא למד יעסוק בתורה משום ש"אין עם הארץ חסיד", אך באדם שלמד כבר - המעשה טוב יותר מהלימוד.

אך מדברי התוספות בב"ק שם בשם ר"ת (וכעין זה בקידושין) משמע שהוא חלק על זה והסביר את הגמרא בב"ק אחרת. ועיין עוד בתוספות בב"ק בשם השאלתות, שמסביר שללמוד עדיף מן המעשה, משום שזה גורם לו לעשות, ואילו ללמד הוא פחות מהמעשה, כיון שאין זה גורם לעשות בצורה ישירה. ועיין בשל"ה (שבועות, אות עז-פז) שהאריך בסוגיא זו וביאר שגם ר"ת סובר שמעשה גדול, אלא שהגמרא בקידושין לדעתו עוסקת בללמד ולא עוסקת בלימוד האדם עצמו.

על פי זה ניתן להבין את הגמרא במועד קטן הנ"ל, שכיון שהמעשה הוא העיקר לכן מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים דוחה ת"ת. וכן נראה במאירי במועד קטן (ט ע"ב) ובשבת (ט ע"א), שהתורה נתנה על מנת לקיים המצוות ולכן לא מסתבר שיידחה הלימוד את המצוות. כדרך זו נראה גם בירושלמי בפסחים (סוף פ"ג), שמסביר שהדיון של התנאים בעלייה בלוד אם תלמוד או מעשה גדול הוא דווקא במעשה שניתן לעשותו ע"י אחרים, אך כשלא יכול לעשות ע"י אחרים לכו"ע מעשה גדול. ועיין שו"ע הרב בהלכות ת"ת שלו (פ"ד הלכה ב-ג) שגם מדבריו משמע כדרך זו.

דרך ג - תפקיד התורה ביחס לתפקיד המצוות

אמנם מצינו בדברי חז"ל בכמה מקומות שנתנו לתורה מדרגה וחיובות הרבה למעלה מכל המצוות, עד שקשה לומר שהתורה היא הכשר לתכלית שהוא מעשה המצוות. הגמרא בסוטה (כא ע"א) האריכה בזה שמצוה מגנה לפי שעה ותורה לעומת זאת מגנה לעולם, כלשון הפסוק "נר מצוה ותורה אור". ומסקנת הגמ' שם שמצוה אינה מצילה מיצר הרע אלא מגינה מהיסורים לפי שעה, לעומת התורה שכאשר עוסק בה היא מצילה מיצר הרע ומגינה לעולם מהיסורים, עיין שם. ובמשנה בפאה (פ"א מ"א) שנינו "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא... ותלמוד תורה כנגד כולם", ופרשו שם בירושלמי (לחד מאן דאמר, ועיין שם בר"ש סירלאו) "אפילו כל מצוותיה של

תורה אינן שוות לדבר אחד מהתורה³. ולפי זה יש להבין מדוע להעדיף קיום מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים מת"ת.

וביאר המהר"ל מפראג בספרו נתיבות עולם (נתיב התורה פ"א), שאמנם מעלתה של תורה גדולה הרבה יותר, אך היא איננה המדרגה הבסיסית. חיי האדם בעולם הבנויים מרמ"ח איברים, דורשים קודם כל את בניית המדרגה הבסיסית של חיי תורה הכוללים רמ"ח מצוות עשה, ואם לא כן האדם כלל לא חי כיהודי בריא בעולם. זאת לעומת מצוות תלמוד תורה, שעוסקת במדרגה השכלית שהיא מעבר לעולם הזה ומגבולותיו ולכן מגינה על העולם, אך מאידך גיסא אינה 'הכרחית'. ונמצא שתלמוד תורה היא אחת מתרי"ג מצוות, אך שונה מהן. היא אינה בונה את "האדם הישראלי בעולם", אלא מאחיזה אותו בנצח, בתורה ש"הביט הקב"ה בה וברא את העולם". ועיין עוד במהר"ל שם (פ"ה) שמבאר את דברי הגמרא בקידושין שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, שהתורה אינה מכשיר למעשים אלא פועלת על האדם שיעשה את המצוות. "כי התורה היא עילה פועלת, וידוע כי העילה גדולה מן אשר הוא עלול". ואת הגמרא בב"ק (יז ע"א) כנראה יסביר מהר"ל כשיטת ר"ת שם, ולא כביאור השל"ה שהזכרנו.

תלמוד תורה וכיבוד אב ואם

למרות העניין הנ"ל, מצינו בדברי חז"ל כמה חריגות מכלל זה, שמבטלים תלמוד תורה למצוה שא"א לעשותה בידי אחרים. לגבי כיבוד הורים אומרת הגמרא בקידושין (לב ע"א), שאם ישנה מצוה אחרת לעשות בשעה שאביו אומר לו השקיני מים, הדבר תלוי אם אפשר לעשות את המצוה ע"י אחרים, ואם אינה יכולה להיעשות ע"י אחרים תדחה המצוה את כיבוד ההורים - "שאני ואבא חייבים במצוה". דהיינו, אע"פ שכיבוד הורים היא מצוה מן התורה, היא אינה עומדת בפני שאר מצוות, משום שגם כיבוד ההורים כפוף לכבוד המצוה [ויש להתבונן אם הכוונה שהוא פחות משאר מצוות, או שדין כיבוד הורים לא קיים במצב זה הואיל ויש גבול לכבוד האב וציווי האב לא נשמע בכה"ג, וצ"ע].

3. ועיין במבוא לשבת הארץ אות טו, ובאורות התורה תחילת פרק ח, ובנפש החיים שער ד שהאריך בכמה מקומות על רוממות התורה ביחס למצוות, ובפרט בפרקים כט-ל.

וכדי ליישב את המקורות הללו עם דברי המאירי הנ"ל, ניתן לומר שהיות והתורה פונה ואומרת לנו לעשות, א"כ זה חלק ממה שהתורה דורשת מאתנו, ואחרת יש כאן פגם בתורה עצמה שאינה מביאה לידי מעשה, וכעין דברי הגמרא ביבמות (קט ע"ב) "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו" (ועיין בירושלמי שבת פ"א ה"ב). ועיין בנתיב התורה למהר"ל פרק ז. אך את דברי רש"י והשל"ה הנ"ל שכתבו שהמעשה גדול מן התלמוד איני יודע ליישב כעת, וצ"ע.

לפי זה יש לדון מה יעשה אדם שלומד תורה ואביו אומר השקיני מים. מצוות תלמוד תורה לא יכולה להתקיים ע"י אחרים, אך מאידך גיסא גם כיבוד ההורים לא יכול להתקיים ע"י אחרים, ומה יעדיף? בפשטות התשובה על זה הם דברי הגמרא בסוף פ"ק דמגילה - "גדול תלמוד תורה מכיבוד אב ואם", כפי שלמדה שם הגמרא מכך שיעקב לא נענש על אותם שנים שלמד תורה בבית מדרשו של עבר. והשו"ע פסק דין זה בהלכות כיבוד אב ואם (יו"ד רמ"ג) בסמיכות לדין הנ"ל, ונראה שמשמעותו היא שיש להעדיף תלמוד תורה ולא לכבד את אביו.

אלא שהפוסקים סייגו דין זה. המקנה (קידושין לא ע"ב) כתב שדין זה נכון בכיבוד הורים אבל לא במורא, וכשאביו מצווהו זה בכלל מורא והרי זה דוחה ת"ת. הפרי חדש (הובא בפת"ש יו"ד רמ"סק"ח) כתב שכל הלימוד מיעקב הוא דווקא שאינו צריך ללכת לעיר אחרת כדי לשמש את אביו במקום ביטול תורה, אך כאשר הוא באותה עיר אינו דומה ליעקב אבינו, וישמש את אביו ויחזור לתורתו.⁴

תלמוד תורה ופריה ורביה

בפשטות, פריה ורביה היא מצוה המוטלת על גופו של אדם, לישא אישה ולעשות את השתדלותו להביא ילדים לעולם, ואינה נעשית ע"י אחרים. אעפ"כ מצינו בגמרא ביבמות (סג ע"ב) שבן עזאי לא עסק בפריה ורביה. כששאלוהו על כך ענה "ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים". הלכה זו נפסקה ברמב"ם ובשו"ע (אה"ע א, ד): "ומי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי תמיד, ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אישה, אין בידו עוון...". ויש להבין מה הוא ההיתר להיפטר ממצות פריה ורביה? ומצינו על כך שלושה יישובים:

א. מלשון בן עזאי משמע שמצוות פו"ר יכולה להעשות ע"י אחרים. ניתן להבין שבשונה משאר מצוות שלא ניתן לעשותן כלל ע"י אחרים, מצוות פו"ר תכליתה היא "לשבת יצרה", כלומר להרבות ישובו של עולם, וממילא כיוון שתכלית המצוה מתקיימת ע"י אחרים תלמוד תורה ידחה אותה. יישוב זה הביאו הרש"ז בקונטרס אחרון בשו"ע הרב בהלכות ת"ת, ושלל אותו.

4. יש להעיר שדיון זה קיים דווקא כאשר אין בסיועו להוריו משום מצוות גמילות חסדים, אך אם יש, וכגון שאינם יכולים לדאוג לעצמם, אזי אם א"א לעשות זאת ע"י אחרים פשוט שמצוה זו לא גרעה משאר מצוות הדוחות ת"ת.

ב. הרש"ז שם תירץ באופן אחר, ע"פ דקדוק בלשון הרמב"ם שהבאנו לעיל - "יעשה המצוה ויחזור לתורתו". וצריך ביאור, מה מלמדנו הביטוי "ויחזור לתורתו"? וחידיש הרש"ז שאם המצוה תבטלנו מלימודו באופן שלא יוכל לחזור ללימודו, אזי לא יעשה את המצוה גם אם א"א לעשותה ע"י אחרים. לכן כיון שנשיאת אישה יכולה להטריד בצרכי פרנסה באופן שיבטל ממדרגת ידיעת תורתו שלפני כן, יש מקום לדחותה מפני מצוות ת"ת. ובזה ביאר דברי התוספות בכתובות (יז ע"א), שאדם בתחילת לימודו לא יעסוק בקבורת המת. ועיין שם עוד מה שחילק בזה בין מצוות לימוד תורה למצוות ידיעת התורה, שרק באחרונה אומרים כך שאיננה נדחית כאשר היא עשויה להיפגם באופן מהותי אם יפסיק לקיום המצוה.

ג. בקובץ הערות על יבמות (בהוספות, אות א) ביאר, שבאמת אין לבן עזאי פטור מפריה ורביה, אלא שהוא אנוס מפני דבקותו בתורה, שאינו יכול להסיח דעתו ממנה שעה אחת. וכך מדויק לשון הרמב"ם - "אין בידו עוון", ולא שיש כאן פטור מהמצוה. אך קשה על זה, אם כן מה השמיעונו הרמב"ם והשו"ע על אדם אנוס, ומאי נפק"מ להלכה? ונראה ליישב שאע"פ שיכול לשנות את מצבו וע"י שישנה את אורח חייו ורמת ריכוזו בתורה יוכל לישא אישה, אינו מחויב לצאת מהאונס הזה. ונראה שהתורה מחייבת לצאת מן האונס (כדי לקיים מצוות) רק כאשר הכניסה אליו אינה ישרה או ראויה, ואז המצוה מחייבת את האדם לצאת מהאונס, משא"כ אם מחמת מצוות לימוד תורה הגיע לאונס של אי אפשרות לשאת אישה, בזאת "אין בידו עוון".

תלמוד תורה ותפילה וקריאת שמע

מצוות תפילה וקריאת שמע אינן יכולות להיעשות ע"י אחרים, ובכל זאת מצאנו בהם פטור לעוסק בתורה. בגמרא בשבת (יא ע"א) בבאור המשנה שם אמרו, שמי שתורתו אומנותו כרשב"י וחבריו מפסיק לימודו לקריאת שמע ולא לתפילה. והנה אם נאמר שמצוות תפילה היא מדרבנן, יש מקום לומר שפטרו חז"ל מתפילה את מי שעוסק בתורה בקביעות, ונמצא שלא עומדת לפניו מצוות תפילה [וכך משמע מתירוף רב אחא בירושלמי שבת שם]. אך אם נאמר שחייב התפילה הוא מהתורה, כשיטת הרמב"ם, יש לעיין מדוע תדחה התורה את התפילה.

ועיין ברש"י שכתב בדעת רש"י שם, שזמן התפילה הוא מדרבנן ולכן אינו דוחה ת"ת. ולפי זה ניתן ליישב גם לרמב"ם הסובר שחייב התפילה מדאורייתא, שאכן גם לרשב"י וחביריו יש להתפלל פעם אחת ביום אך אינם חייבים בשלוש תפילות בזמניהן כיון שזה

רק מדרבנן. ואולי זו כוונת הירושלמי (שם) בתרוצו של רבי בא - "קריאת שמע זמנה קבוע, תפילה אין זמנה קבוע". אך בתוס' שם הקשו מכך שרשב"י ובנו התפללו בהיותם במערה (כמבואר בגמרא בשבת לג ע"ב), ותרצו שהכוונה לקריאת שמע. ומבואר מדבריהם שהבינו שרשב"י וחבריו לא הפסיקו כלל לתפילה, אפילו לתפילה אחת ביום. ואפשר לומר שמרוב טרדת התורה לא יכלו לכוון בתפילה, והרי זה כמי שבא מן הדרך שמבואר בגמרא עירובין (סה ע"א) שאם לא יכול לכוון לא יתפלל. וזו אולי כוונת תירוצו רבי יוסא בירושלמי הנ"ל, עיין שם.

אך הרמב"ם בהלכות תפילה (פ"ו ה"ח) כתב הסבר אחר: "שמצוות תלמוד תורה גדולה ממצוות תפילה". ונראה שמקורו (וכן משמע ברבינו מנוח שם) מהגמרא בשבת (י ע"א), שכאשר רב המנונא האריך בתפילה, אמר לו רבא "מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה!". והסביר שם רש"י - "תפילה צורך חיי שעה היא, לרפואה לשלום ולמזונות". אם כן נמצא שמצוות התפילה, גם אם היא מהתורה, תלמוד תורה גדול ממנה.

ובירושלמי אמר רבי יוחנן בשם רשב"י שהעוסק בתורה פטור גם מקריאת שמע, כנגד פשט הבבלי בשבת (יא ע"א) הנ"ל. והסבירו בירושלמי את דעתו, במה שונה מצוות קריאת שמע מסוכה ולולב שבועדאי מפסיקים להן - "זה שינון וזה שינון, ואין מבטלין שינון מפני שינון" (והובא בתוספות מו"ק ט ע"ב ד"ה כאן). ואולי כוונת הירושלמי בזה הוא, שת"ת וק"ש שתיהן קיום של "ושננתם לבניך" שנאמר בקריאת שמע, כמו שבגמרא מנחות הזכירו שאדם יוצא יד"ח תלמוד תורה בקריאת שמע שחרית וערבית. התורה ציוותה אותנו לקרוא את שמע, וזה חלק מהחיוב הכללי של מצוות תלמוד תורה, ולכן סבר רשב"י שמי שעוסק בתורה תדיר יכול להישאר בחלק זה שעוסק בו ואינו מחויב לעבור לקריאת שמע.⁵

shlomtzion123@gmail.com

5. אלא שלפי זה צ"ע ליישב קושיית תוספות בשבת הנ"ל, שרשב"י ובנו התפללו במערה. ואולי היו פטורים ובכל זאת רצו להחמיר על עצמם ולקרוא. ועיין במהדורא בתרא למהר"ם על התוספות שם.